

DANICA.

CERKVEN ČASOPIS ZA SLOVENSKE POKRAJINE.

Blaženi Marko Križevčanin.

(Dalje.)

Zdaj je počil glas, da se Bethlenov vodijski Jurij Rakoczy bliža z veliko vojsko Košicam. Zato je šel Marko v Košice ter se nastanil pri obeh jezuitih, pripravljen z njima vred umreti za Jezusovo vero. Prihrumel je Rakoczy pred košička vrata in pozval posadko, da naj se vda: ali poveljnik Docy se ni vstrasil njegovih groženj. Sklenil je braniti mesto, vero in kralja. A glejte črnega izdajstva! Vojaki, večjidel krivoverci, podkupljeni od krivoverskih mestjanov, so se spuntali. V verige so okovali svojega poveljnika ter ga izročili Rakoczy-u, kateri je na lahek način vdrl v Košice dne 5. septembra 1619. S prihodom Rakoczyjevih čet se je začelo preganjanje katoličanov v Košicah, a prvi so izkusili to katoliški duhovniki, naš Marko Križevčanin in dva jezuita. Ko je Rakoczy izvedel zanje, vergel jih je v ječo. A ne le uporni vojaki, tudi mestjani so besneli zoper katoličane: v njih je zdaj vzklopela jeza, ki je dolgo časa spavala iz strahu pred poveljnikom Docy-u v njihovem sreču. Zlasti sta bila protivnika Ivan Reiner, mestni svetnik, kalvinec in kalvinski pridigar Peter Alvincy, ki je, mesto da bi oznanoval ljubezen in toleranco, vpiloval strasti in boje zoper katoličanstvo. Prosila sta mestni svet, da naj se vsi katoličani preženo iz mesta. Mestni svet ni tega potrdil, pač pa so pooblastili Reinerja, da sme storiti s 3 zapertimi duhovniki, kar ga je volja, če jih tudi ubije. Ta je odšel z Alvincyjem k Rakoczy-u in začel za-

prte duhovnike na vso moč obrekovati ter govoril, da so oni uporniki in izdajalec domovine. Rakoczy, ki je sovražil, kar je bilo katoliškega, je verjel obrekovalcema in sklenil duhovnike umoriti.

Marko je bil član vzglednega ostrogonskega kapitola. Rakoczy je poslal do njega svoje privržence, ki naj bi ga vprašali, kaj dela v Košicah. Poslani došli so k njemu kakor volkovi v ovčji obleki, globoko so se mu priklonili in ga začeli z lepimi in sladkimi besedami nagovarjati, naj se pridruži Kalvinovi stranki. Dobro vedoč, da pri nestalnih ljudeh blago in zlasti poderô najčverstejše sklepe, jeli so mu za nagrado ponujati szep-laško opatijo, ako se vda. Pa Marku je bila njegova vera dražja nego bogastvo in življenje in je odgovoril: »Vidim, kaj bi radi Rakoczy in velikaši. Kar se tiče te opatije, ni niti moja, da bi jo jaz mogel komu podeliti, niti velikaška, da jo od njih dobim, temuč vsa pravica do nje pripada kapitolu ostrogonskemu. Kar zadeva vero, povejte Rakoczy-u, da raje stokrat umrem, nego bi z odpadom pogrdiril svoje ime in dušo pahnil v pekel. On naj ve, da so v katoliški cerkvi možje, ki radi umerjejo za vero: naj ve, da so v ostrogonskem kapitolu možje, ki hočejo krepko postopati in junaško trpeti.«

Tako je odgovoril naš junak, prešinjen od sv. vere, spominjajoč se besedi sv. pisma: »Blagor človeku, ki je najden brez madeža in kateri ne hodi za zlatom, in se ne zanaša na denar in zaklade. Kedo je ta, da ga hvalimo: zakaj čudo je delal v svojem življenju? Kedor je bil v tem izkušen in je popolnoma dose-

že večno čast. On bi bil lahko grešil, pa ni grešil; hudo storil, pa ni storil; zato je vtrjeno njegovo blago v Gospodu in njegovo miloščino bo vsa množica svetih oznanovala. (Sirah 31, 8—11.)

Marko in njegova dva tovariša so bili zdaj pripravljeni na vse. Vedeli so, da jih od podivjanih krivovercev ne čaka družega, nego gotova smrt. No, te se niso bali, ker so se ozirali na nebesa in ni jim bilo mar ne muk ne smrti, ko se je šlo za pridobitev večnega izveličanja. Pripravljali so se z avoljo tega resnobno na smrt, drug drugemu se izpovedali in v molitvah in premišljevanju so čakali svoje zadnje ure. In ta se jim je skoraj približala.

V noči od 6. do 7. septembra so prihruli krivoverci v njihov stan. Najprvo se prijeli oba jezuita, slekli ju do nagega, zvezali ju in jima sekali ude, da sta se zvijala v groznih bolečinah. Marka so še enkrat izkušali da bi ga pridobili, vprašaje ga: zakaj da se ne vda in ne dela z njimi v korist domovine. Toda uprav oni so s svojimi verskimi zmotami in puntom proti postavnemu vladarju še bolj pokvarili domovino, že tako izkvarjeno. Ko so videli, da ne morejo pridobiti in pregovoriti nevstrašenega vojaka Kristovega, začeli so ga mučiti, vsi razjarjeni sovraštva do vere katoliške. Slekli so ga, obesili in ga polagoma žgali z ognjem in bakljami. On pa je v teh trpkih bolečinah vzdihoval izgovarjaje samo presveti imeni Jezusa in Marije. Vse ude so mu raztegnili, ko se mu je pa tako razdejanemu bližati jela zadnja ura, odsekali so mu glavo. Slično so tudi oba očeta jezuita mučili in umorili. Slednjič pa so vrgli sveta trupla v mestni kanal. — Tako so ti divni junaki vsi trije dali za Krista svoje življenje. Obranili so svojo sv. vero in jo potrdili svojo mučeniško krvjo.

(Dalje prih.)

Župnik Alojzij Kummer.

IX. nedelja po Binkoštih.

Pisano je: Moja hiša je hiša molitve.

(Luka 19.)

Jezus je čul, da so Ivana Krstitelja zaprli v ječo. Zato je sklenil iz Judeje umakniti se v Galilejo. Pot ga je peljala preko Samarije. Krog poludneva je došel do slovečega samariškega vodnjaka, ki ga je izkopati dal oče Jakob. Vsedel se je tu vžej in truden. Vode zajemat je prišla sem žena Samaritanka. Z njo je začel prezanimiv pogovor. Med drugim bi bila žena izvedela tudi rada, kje naj se pravzaprav moli do Boga — ali po samaritanski šegi na hribu Garizimu, ali po judovski v Jeruzalemu. A Gospod v svojem veličastvu jej je odvrnil: „Žena . . . pride ura, ko ne boste ne na tej gori, ne v Jeruzalemu molili Očeta . . . Pride pa ura in je že tukaj, ko bodo, kateri prav molijo, Očeta molili v duhu in v resnici.“ (Ivan 4, 21—23.)

Povsod torej, dragi, ne le v Samariji ali v Jeruzalemu; ne le v cerkvi ali doma; ne le sredi množice ali čisto na samem — povsod in vselej molimo lahko Boga. To pa s tistim poštovanjem, ki pristuje molitvi: ker molitev je povzdigovanje duha do Boga in pogovor z Bogom; pogovor z Očetom v duhu in v resnici.

Izmed treh dobrih del je molitev prvo. — Bodi nam zato danes, ko nas tudi sv. evangelij opominja molitve, imenitnost molitve v blagodejno premišljevanje. Drugo in tretje dobro delo — post in miloščino — pa si prihranimo za prihodnjič in za pozneje nedeljo.

*

Dragi, v molitvi govoriš z Bogom.

Ko bi ti tudi ne navedel nobene druge njene lastnosti, to — da je molitev pogovor z Bogom — naj ti zadostuje v spoznavanje tega nad vse imenitnega tvojega opravila.

Tako prijetno — a ne le prijetno — tako vdobno se je pogovarjati z dobrim človekom. Lahko si razodel vse svoje mišljenje onemu, ki mu zaupaš; niti gube ti ni več v srcu, da bi mu bila ostala nerazgrnjena. Kako vmirjenega si se čutil vselej po raz-

govoru z njim: saj je velik del tvoje notranje teže prevzel na se in, če nisi lahko nosil poprej butare svojih dušnih trpenj, osrčilo te je pomenkovanje z njim. Sploh nočeš več pozabiti lepih ur, ki si je dolžan njegovemu spominju in — če si le količkaj čuteče narave — njegov poučni in skrbeči ter tudi svarilni glas ti nikedar ne pride iz duše: kakor don milega domačega zvonu ti bo, ki ti ne izzveni, da bi se bil preselil tudi tje na ameriške ravnine. — To o človeku in o pogovorih z njim, ki ti je postal tako drag, akopram pred kratkim morda niti vedel nisi, da biva na svetu in si od začetka niti misliti nisi upal, da prideš kedaj skupaj z njim; toliko manj torej še to, da bi ti bil mogel kedaj napolniti vsaj polovico tvojega srca. Ne govori ti zastonj modri Sirah o taki prijaznivi pridobitvi za vse tvoje življenje, ko pravi: „Zvest prijatelj je močna bramba; in kedor ga je našel, našel je zaklad. Z zvestim prijateljem se nič ne meri, teža zlata in srebra ni nič vredna proti ceni njegove zvestobe.“ (Sir. 6, 14. 15.)

Kaka čast pa za te, ko bi te celo svetni velikaš sprejel v zaupne posvete. Kaka čast za te in kaka sreča. A ne mislim, da bi morala sreča biti le samo za-te. To bi bilo, sosebeno če si že dobro preskrbljen, prisa-mopridno. Na svetu moramo sploh bolj živeti za druge, nego sami za se. Velikrat se ti je treba, če si žlahnejega kova, odpovedati svoji sreči in zidati jo drugim. — Kolika čast zanj in kolika hasen za druge je bilo egipškega Josipa povikšanje blizu do kraljevega prestola. Preskrbel je tem načinom svojo rodbino, rešil obsežne egipške pokrajine in druge in v pomoč postal svoji domači judovski deželi. „Pojdite do Josipa in, karkoli vam on poreče, storite!“ (I. Moz. 41, 55.). — S takim častečim ga glasom je povzdigoval egipški Faraon osrečenega Josipa in trpeče ljudstvo napotoval do njega. Kako je v dnu duše moral povzdignjen biti narod, ki se je brez zaprek bližati smel tako veleoblastnemu glavarju.

Če je tolikrat prijetno in je čast in sreča občevsti z ljudmi, enakimi in višimi — kako brezprimerno bolj bo še vse to, če smeš govoriti s samim Bogom: Bog —

ta večna dobrot, ta brezprimerna miloba, ta nevpognjena zvestost, ta lepota vseh lepot! In v molitvi povzdiguješ svojega duha do tega trojedinega Boga — do njega, pred kojim je vse stvarstvo, vsak človek prah in pepel. — Ko je Mozes na sinajski gori v gorečem grmu opazil božjo nazočnost, sezul je črevlje: zakaj mesto, na katerem je stal, je bila sveta zemlja. Potem je zagnil svoj obraz: ker kedo umrjocih bi gledati mogel v Boga in prenašati njegovo obličje, da ne bi moral umreti. (II. Moz. 3.) — Tako mišljenje, dragi, naj preveva tudi tvojo dušo, če Boga častiš v molitvi, ali se mu zahvaljuješ za prejete, ali ga pa prosiš novih dobrot. In čudno, akopram je Bog tako velik, da njegove velikosti niti razumevati nismo v stanu — vender le se pa lahko navadiš zaupneje z njim govoriti v molitvi, nego celo svojim bratom ali svojo sestro in to lahko vsak čas, bolj nego s katerim si bodi človekom: ob zori; ob solnčnem svitu; takrat, ko hiti ta dnevna luč za goro in v tihi noči, ko te ne vidi počivajočega nobeno oko in te ne čuje jokajočega nobeno drugo sočuteče bitje. Tako velik torej Bog in tako majhen — velik, da ga ne obsegajo nebes nebesa; majhen, da gre noter v tvoje srce. Toliko, dragi, za te, ki smeš v molitvi klicati do Boga.

* * *

Si li mogel kedaj brezmiselno mimo molečega otroka, ki mu sklepa roke sv. Ana? Si li to mogel, sosebeno še, če je božestvo vdihniti izkušal v otrokov obraz našega Mencingarja umetni čopič? Ali se ti ni tako godilo v lepih domačih cerkvah?

Če je na ulici klečal in te je milodaru ihteče prosil otrok — si li takrat roko stisniti mogel pred njim, da bi je ne bil napolnil z blagodarovom?

Če torej po takem svojem dejanju tudi ti moliš Boga v ponižni, na dnu svoje duše izvirajoči molitvi, bo li takrat Vsegavedni in Vseusmiljeni preslišati mogel tvojih prošnj? — Prepričan sem, da jih ne presliši. Amen.

Slepi Matiče.

Živenjepisne črtice.

Ob cesti ki pelje iz Ilirske Bistrice na Primorsko, v Podgraje, dober četrt ure od Ilirske Bistrice, se razprostira prijazna, romantična dolinica, obraščena deloma z gozdnim, deloma z rodnim drevjem. Po sredi doline žubori bister, hladen potočič, ki je nekdaj nevtrudno gonil žago, a sedaj počiva, ker je orodje počasi strohnelo, a zidovje razpada. Na koncu doline, na vznožju griča je vzdignjena velika skala in v skali plošča, v katero je vdolbena orjaška glava, ki toči iz ust vodo, čisto in bistro kakor ribje oko. Na plošči je napis, da sta ta skromni spomenik postavila brata Josip Valenčič, c. kr. poštar v Ilirski Bistrici in Anton plem. Valenčič, c. kr. generalni major. Krog studenca so v skalo vklesani sedeži, da si odpočije v poletni vročini potnik, ki obišče ta mirni dol. Skala, iz katere izvira voda, nosi napis: „Kdor gasil bo žejo s Kozleško vodico, bister um in zdravo bo imel glavico.“ — Ta kraj je bil staremu generalu Valenčiču posebno mil in drag. Vsako leto v poletju je prihajal iz Gradea na svoj dom, ter tu posedal na žuborečem studencu v senci lip in divjih kostanjev; spominjal se je kakor v sanjah davno minulih dni, katere je preživel na Madjarskem in Poljskem.

Mož je bil vrlo prijazen in kakor navadno stari častniki jako zgovoren in gostobeseden. Zelo rad je videl, da se mu je pridružil kedo pri studencu, ki je imel po njegovih besedah v Bistrici najboljšo in najzdravejšo vodo. Ko sem opazil, da mož rad vidi, da mu je kedo poleg, prihajal sem proti večeru pogostoma. O koliko mi je starček vedel pripovedovati, posebno o službah v Galiciji, na Madjarskem, o bojih l. 1848., in o marsičem drugem. Posebno rad je govoril o svoji zadnji službi po jugoslovanskih deželah, ko je kakor polkovni poveljnik, prvi žandarmerijski polkovnik, ukazoval prvim orožnikom jugoslovanskim.

Mož je vedno spoštoval duhovnike in je na svojih službenih obhodih povsod obiskal dotičnega župnika. Zahteval je lepo harmo-

nijo z duhovni tudi od svojih podložnih orožnikov. Kar je pa redko pri takratnih starih častnikih, je to, da ni mož, ko je leta in leta bival v tujini, pozabil svojega materinskega jezika. Govoril je popolnoma gladko slovenski, in ko mu je bila dana prilika, govoril je z domačini vedno v materinem jeziku. Bil je pokojni general Valenčič navadno dobre volje in vesel; le kedar se je spomnil grozne nesreče, katera se je bila pripetila pred nekaj leti v Kozleku na tem mestu, postal je otožen in molčeč. Stvar je žalostno-zanimiva, zato je hočem tukaj o tej dogodbi napisati nekoliko vrstic.

Spisal Janez Bilc.

(Dalje prih.)

Črtice o verskih in cerkvenih preobrazbah v Beli Krajini.

Preznamenit zgodovinski činitelj je vera; kajti verska zgodovina je s svetno, kulturno zgodovino v neločljivi zvezi, tako da zgodovina ne izpolnjuje tega, kar zahteva od nje slavni Ciceron, če se v njej prezira verska stran. On zahteva od nje, da mora biti: priča časov, luč resnice, življenja spomenica, učiteljica življenja, oznanovalka starodavnosti. Če velja to o vsakem verstvu, velja tem bolj o krščanstvu. Zgodovina krščanstva kakega naroda je zgodovina njegove omike in prosvete. V tistem hipu, ko je kak narod sprejel krščansko vero, stopil je v vrsto kulturnih narodov. Z evangelijem mu ni bila vsajena le kal nadnaravnega verskega življenja, nego je bil zastavljen tudi temelj njegovemu naravnemu razvoju. To pač opravičuje vsakega, ki se bavi z zgodovino kakega naroda, da zlasti globoko poseže v to stran, t. j. ozirati se mora v dobo njegovega pokristijanjevanja. V sedanjem času je kulturna zgodovina vsakdanje vprašanje, a kedor jo hoče temeljito rešiti, mora preiskati in poznati temelj, na katerem stoji.

Te misli, potrjene v zgodovini vseh narodov, opravičujejo zadostno vmestnost pričujočih črtic. Naloga jim je predočiti bralec verske in cerkvene preobrazbe na belokranjskih tleh od najstarejših časov do danes.

Kakor ima Kranjska sama o verskem stanju prvoselečnikov le temne in pičle podatke, ki so rezultati prazgodovinskih raziskavanj, kakor so pičli podatki njeni o pokristijanjevanju prvoselečnikov, pozneje priseljenih Slovencev: tako in še bolj pičli so podatki te vrste o Beli Krajini; ona ima le toliko verske zgodovine v tem času, kolikor se da sklepati iz celote na posamezne nje dele. Šele ko se pokaže na naših tleh misijonski vpliv Ogleja, ko se jim poleg njega bliža vpliv Zagreba, ki bi bil, da ga ni izpodrinil Oglej, v naš kraj vpeljal slovansko bogoslužje — na kar se da sklepati iz množine glagoljašev v sosedni Hrvaški* — še le tedaj zamore nastopiti Bela Krajina s samostojno versko povestnico, kakor je samostojna, nekako ločena od cele Kranjske tudi njena svetna. In ta je vedno jasnejša: vmešuje se v njo verska novotarija protestanstva, ki zavzema prav na njenih tleh precej prostora. Kmalu premine tudi ta boj in povestnica stopa počasi v današnje razmere.

Potrpežljivi bralec bo zahteval mogoče več jasnosti, a prepričan naj bo, da so se marljivo porabili vsi sestavljeni črtic dostojni, skromni viri, da bi bila slika jasna in zanesljiva: to tem bolj, ker bi se z njo podala snov sestavljalcem zgodovine belokranjskih žup. Med njimi nahajamo starostinje kranjskih žup: Črnomelj, Metlika, Semič, Podzemelj, Vinica, Stari Trg. Njih zgodovina je zanimiva, a še precej nerazjasnjena. Vzroki tej nejasnosti so mnogoteri. Glavni je gotovo pomanjkanje virov, a nič manjši ni to dejstvo, da se je Bela Krajina dotikala oglejske in zagrebške škofije. Obe sta si svojili njo in njene župnije, vtemeljujoč svoje pravice na svoje misijonsko delo in pridobitve posestev na njenem svetu. Vmes je posegel evetoči nemški red v vsej svoji čilosti in moči; tudi ta se je hotel z njimi okoristiti. Hitro si je pridobil dokaj pravic, med njim tudi one, katere si je svojil zagrebški kapitelj. Prav to iskreno tekmovanje omenjenih treh oblasti dela zgodovinsko povestnico Bele Krajine nejasno, zamotano. Zagreb dokazuje v prepirih z redom

zgodovinsko, češ Bela Krajina ne pripada Ogleju, nego Zagrebu. Vnel se je dolgotrajen prepir med redom in zagrebškim kapitulom: Oglej se na videz ni vtikal vmes; a stvar se je zanj vendar stekla vgodno. Zagreb je imel zgodovinske dokaze za svoje pravice le na papirju. Prepir je trajal dolgo, a osvedočenje Zagreba, da je Bela Krajina, oziroma, da so njene župe njegove, sega celo čez polovico osemnajstega veka. Posamezne listine od najstarejšega data razpora do sredine XVIII. veka nam pričajo, da v medsebojnem tekmovanju teh oblastij niso župniki in tudi narod ni z njimi bil na jasnem, kam pravzaprav spadajo, koga naj bi se držali, koga poslušali. V te zamotane razmere sipljejo nekoliko luči posamezne listine in nekatere precej vtrjene hipoteze zgodovinarjev in pa naše prepričanje, da je imel tudi največ veljave, oblasti in pravice tisti, ki si jih je najbolj zaslužil in pridobil z delom, ki je veljalo dušnemu blagru Belokranjcev.

Vse te, uvodno dotaknjene točke hoče pričujoči sestavek nekoliko razsvetliti in s tem podati nekaj gradiva sestavljalcu zgodovine belokranjskih žup.

I. Črtice iz predrimske dobe.

O prvoselecih na slovenski zemlji nam ne poročajo pisani viri, o teh se nam je poučiti iz raznovrstnih izkopin, iz spomenikov, ki so se našli: kakor orožje, orodje, posode, dragotine. Mnogo stoletij jih je krila zemlja, a zadnjih trideset let se je prav na Kranjskem in tudi v Beli Krajini izkopalo toliko starin, da so večaki izjavili: Kranjska ima med vsemi avstrijskimi krovovinami prvo mesto glede izvenrednega bogastva prazgodovinskih selišč, gradišč in grobišč. »Stvarnica sama nam ponuja priliko, da odkrijemo in razsvetimo starodavno kulturo naše dežele do tiste dobe, v katero sežejo že pisani viri. Obilica izkopin po Kranjskem in po sestrinskih deželah slovenskih dokazuje, da je bila slovenska zemlja res že v prazgodovinskih časih pristan Evrope, most med severovzhodom

* P. Hitzinger, Archiv II. III. str. 90.

in jugozapadom. Ista nam siplje nekoliko luči v temno in nejasno predrimsko, predzgodovinsko ali prehistoriško dobo naše zemlje.

In kateri so rezultati starinarske vede?

Najmanj trinajst sto let pred Kristom je bivaltodi človek, naseljen gosto kakor danes. Njega selišča so bila seveda redkejša, pa zato obsežnejša od naših vasij. Celo v takih krajih, ki so danes zelo oddaljeni od glavnih cest in so preraščeni z bujnim gozdovjem, se nahajajo neovržni dokazi prazgodovinskega ljudstva.

Prvoselnik, arijskega pokolenja (Arja, Airja t. j. venerabiles, častitljivi) je prišel sem pod pritiskom Asircev in zapustil svoje prvotno bivališče kakih 2200 l. pred Kristom. Izkopnine pričajo, da se glede izvora in narodnosti ni nič izpremenil, da se ne more dokazati, da bi ga bilo v teku časa izpodrinilo drugo ljudstvo in zavzelo njega zemljo. Prazgodovinarji se vedno bolj nagibljejo misli, da je to ljudstvo prvo doseljeno, prvobitno, aboriginalno, ki se je nepotujčeno ohranilo do rimskega gospodstva. Nosi skupno ime za razne rodove, ime Iliri, kaspravljajo nekateri v zvezo s Slovenci, češ, da so Iliri pradedje konce 6. stoletja doseljenih Slovencev. To so prvobitno ljudstvo, ki je prestalo cele vihre splošne selitve narodov in oslajeno dočakalo Slovencev, ki so pomladili in ponovili ostarelo deblo prvotnega slovanskega ljudstva. Odtod zahteva pesnika, ki hoče, da tu od prvega — od početka, vedno — prebiva slovenski rod.

Izkopnine nam pričajo o njih omiki, veri in vedi. V stiki z drugo narodnostjo so pač menjavali običaje, stanovanje in orožje, ali v narodnem oziru in v verskih nazorih so ostali z malimi izjemami v bistvu edinstveno, mnogoštevilno in po tedanjih razmerah precej izobraženo ljudstvo, ki je preživelo vse kulturne premene, ne da bi zapustilo svoja bivališča in grobišča. Opaža se precej vrejeno družinsko življenje, razvit običaj, vkoreninjene nazore o pravu.

Svedočijo nam ti mrtvi spomeniki o vsebini in lastnji verstvi predrimskega stano-

valea. V najstarejših izkopinah se nahajajo simbolični ornamenti kakor na orodju in posodah (križ in solnčni krog). Ti nas silijo na spoznanje, da so imeli precej obširne verske pojme, ter so bržkone oboževali solnce in zvezde.* V izkopinah, zlasti starejših, zasledujemo izraz globokega paganstva od najpriprostejšega, najblažjega do najbolj surovega; veliko zgodovinarjev se nagiblje k misli, da so na altarjih tedanjih pagansko-ilirskih bogov krvavele še človeške žrtve.**

II. Črtice iz rimsko-paganske dobe.

S prihodom Rimljanov se pričinja na slovenski zemlji zgodovinska doba. Od tedaj imamo namreč nekaj, če tudi bolj splošnih zgodovinskih zapiskov latinskih in grških pisateljev.

Naredivši mir v Afriki in severni galski Italiji okoli 200 pred Kristom so hoteli Rimljani zavarovati Italijo pred navali tujih narodov, ki so se napovedovali po malih roparskih napadih od severovzhoda. Tem so hoteli skrhati svoji državi nevarni meč. Z začeli so v ilirskem pomorju in so počasi, a gotovo prodirali v naše kraje. V drugem desetletju je bila rimska cela slovenska zemlja. Ilirsko pleme je pozkusilo z vso močjo otresti se tujčeve pete, a s krvavo silo je bilo podvrženo: v letu Avgustove smrti je postal Dunav mejni veletoč prostrane rimske carevine. Naši kraji so ostali pod rimskim vplivom blizu petsto let.

Kjer Rimljan zmaga, tam Rimljan stane. V omiki precej nadkriljujoči jih Rimljani so porabili svojo dobo za vsestranski prevstroj novopridobljenega sveta. Razdelili so ga v političke province, dali jim rimsko vpravo s posebnimi oblastmi in vradi. Vtemeljevali so nova mesta, gradili trdnjave, ceste in mostove za vojaške in trgovske potrebe. Iz mest kakor središč raznih oblastij se je širila rimska omika, z njo rimsko bogočastje.

Med novovstanovljene province štejemo provincijo Italijo, Ilirik, ki je segal do Kolpe,

* Rutar, Letopis 1889. str. 15.

** Slov. zemlja IV. Orožen str. 23. Dimitz G. Kr. I. str. 78.

Norik in Panonijo. V to je spadala belokranjska zemlja in sicer k onemu delu gornje Panonije ob Savi, ki se je od cesarja Konstantina zval »Savia«. Metlika in Črnomelj nam po svojih izkopinah pričata, da sta stali tu dve rimski naselbini, koloniji: po takozvanih mestih so bili nastavljeni zasluženi veterani, kojih naloga je bila, s pomočjo prideljenega moštva strahovati domače upornike in odbijati napade tujih narodov. Obe naselbini sta bili zvezani s čezgorjanskimi cestama, kojih ena se da slediti v smeri od Gradača do Rožanca in od tod čez Gorjance,* druga kakor odcepljenka te črte mimo Štrekloveca čez isto pogorje.**

S tujimi ljudmi in tujo omiko je prišlo k nam tudi tuje t.j. rimsko verstvo in bogočastje. Ko je pridrl prvi Rimljan v naše kraje, našel je tu ljudi, živeče v paganstvu razne vrste, naletel celo, kakor se sploh trdi, na altarjih tedanjih pagansko-ilirskih bogov še človeške žrtve. Zmagalec je strogo prepovedal krvave človeške žrtve in polagoma iztrebil ta surovi način bogočastja. Poizkušal je uvesti milejše rimsko bogočastje, ne da bi bil brezobzirno potrebil vero in bogove prvobitnikov. Vstrpljivi, kozmopolitični duh Rimljanov je sprejel med svoja božanstva tudi njihova: skupno jih je častil s svojimi na svojih altarjih. Iz oddaljenih krajev so rimske legije prinesle v Rim in od tam tudi k nam božanstva tujih narodov in z njimi pomnožili božanstva rimska in ilirska. V dokaz te trditve ima Bela Krajina nad vasjo Rožanec v črnomaljski župi še ohranjen altar perzijskega boga solnca in vojske, altar boga Mitre.*

III. Črtice iz rimsko-krščanske dobe.

Kakor gre Rimu zasluga, da je vblažil ilirsko pagansko bogočastje po slovenskih deželah, tako mu gre i druga, da je iz zmagovalnega Rima prisijala v naše kraje blagodejna luč krščanske sv. vere.

* Müllner, Emona 204.

** Letopis 1890. in 1891. str. 193—195.

* Dimitz I. str. 81. Mittheilg. 1856. st. 48. Mitth. 1857. st. 11.

Naslanjajoč se na stare tradicije in določne dokaze, moremo vsaj nekatere slovenske dežele, zlasti njih južne dele uvrstiti med one dežele, katerih so se dotaknile noge apostolov Kristovih, katere so bile po njih ali po delovanju njih neposrednih učencev razsvetljene z lučjo sv. evangelija. Hesychius, škof v Salonu v Dalmaciji v začetku V. stoletja, nas zagotavlja, da je prvak apostolov sv. Peter okoli l. 53. sam obhodil ves Ilirik, Venecijo, Istro, Dalmacijo in Panonijo to in onstran Dunava in da ga je na tem potu spremljal njegov neločljivi učenec in tretji naslednik v Rimu sv. Klement, katerega košče je kakih 800 let pozneje našel sv. Ciril v Kersonu.* Brez dvoma je tudi sv. Pavel s svojim sopotnikom Lukom in učenecem Titom vplival na pokristijanjenje naših dežel. Sv. Pavel piše sam l. 58. v pismu do Rimljanov (15. 19.), da je vse od Jeruzalema na okrog tja do Ilirika napolnil z evangelijem Kristovim in Asterius, vrstnik sv. Hijeronima († 420) trdi, kakor pozneje Peter Damianus, († 1072) da je sv. Pavel oznanovaje krščansko vero prepotoval ves Ilirik, torej ne samo iztočno diecezo ilirsko, nego tudi zapadno, torej vsaj Dalmacijo in morebiti tudi kaj Panonije.**

Za apostoli in njihovimi učenci, prvimi oznanovaleci sv. evangelija, so bili razširjevalci sv. vere brez dvojbe krščanski beguni, rimski vojaki in rimski naselniki. Posebno rimske naselbine so dajale, zlasti večje, najlepšo priliko za vtemeljevanje školijskih stolice. Tam so že apostoli ustanovili prve krščanske občine. Hefele pravi: »Čim znamenitejše mesto, tem prej tam krščanska občina.« Za naš kraj je v tej dobi znamenito mesto Sirmium, politična metropola za Panonijo in Norik in za njo Oglej za Istro in Venecijo. Sirmium, pri dolenji Savi, nekedar cvetoče mesto, središče pretorijalnega prefekta za ves Ilirik v širšem smislu, (sedaj nekoliko razvalin v Sremu poleg Mitrovice) je bil sedež

* „Zlati Vek“ str. 50.

** Letopis 1882. in 1883. str. 166—167.

prefektura za vso Panonijo, ob enem sedež prve krščanske občine. In kakor daleč je segel vpliv prvega, tako daleč vpliv predstojnika krščanske občine, katerih prvi je bil od sv. Petra potrjeni Epanet l. 56. in za njim sv. Andronik l. 61.

Mirna leta prvih cesarjev so bila razširjenju krščanstva silno vgodna. Iz političnih metropol rimske države se je širilo v pokrajine in med te uvrščujemo za naše kraje po menenju nekaterih v prvi vrsti Akvilejo, za njo Sirmium. Malikovanje je če dalje bolj omagovalo in svitla zarija Kristove vere je preganjala temine paganstva našim prednikom.

Burni časi so nastajali za kristijane po sveti veri sovražnih vladarjih. Prve hude vihere so vničile mnogo kristijanov. Rimski martirologij nam našteva mučencev iz vseh stanov in služeb obojega spola. Hud je bil ta vdarec za krščanstvo, zlasti za Savijo, kjer se je bila jela po l. 250. širiti naglo sv. vera tudi v meščanskih krogih. A te borbe so bile zadnje, silne, odločilne; bile so izrodek ginjajočega paganstva, ki je s svojo pagansko vero hotelo rešiti pogina sebe in državo.

L. 311. so nastopili za krščanstvo vstrpljivi časi; 324. je postala krščanska vera po Konstantinu državna in se tako vtrdila, da dokler je še obstala rimska država, se jej ni bilo več boriti po teh krajih za svoj obstanek. Potreba je sprožila vstanovitev več škofijskih stolice. Sirmij je ostal metropola za panonske škofije: Siscia, Petovio, Sabarij, Senija, Salona. Poleg škofov po mestih so bivali tudi po deželi duhovniki, po tedanji določbi: naj bode v manjših mestih in okrajih ne sicer škofja, pač pa nižja duhovščina. Da so po teh krajih bivali poleg škofov po mestih, po deželi duhovniki, priča pismo sv. Hieronima do Hromacija. Isto pismo priča, da je bilo po deželi popolno razvito krščansko življenje in ljudstvo nikakor ni bila čreda brez

pastirjev, bilo je z njimi po možnosti in potrebi dovolj preskrbljeno.

(Dalje prih.)

„r“.

Zrnje.

Kako je otrok izpreobrnil očeta. Kovač je hotel svojega sina, ki je komaj opravil prvo sv. obhajilo, prisiliti, da bi delal ob nedeljah. Sin se je branil, češ da je to prepovedano po božji zapovedi. »Kaj«, je zarohnel oče, »zapovedi so za male otroke, ti pa nisi več tako majhen, torej delaj!« — »Oče«, je odgovoril sin, »za zapovedjo, da moramo nedeljo posvečevati sledi druga: »Spoštuj očeta in mater; ali je ta tudi samo za te male?« Oče ni vedel na to ničesar odgovoriti, a tudi ni več silil sina na nedeljno delo. Veselo je šel v cerkev, da zadosti svoji dolžnosti. A kako se je po sveti maši razveselil, ko je videl tudi očeta, da je prišel iz cerkve. Doma je rekel oče: »Prav imaš, ljubi sin. Vedno moramo storiti, kar ljubi Bog zapoveduje in opustiti, kar prepoveduje.« In od tistega časa je bil oče vsako nedeljo v cerkvi. — Poprej je zaslužil na teden po 24; potem pa po 34 kron.

F. G.

V krščanstvu — redki kristijani. Epiktet, poglavar Stojikom je dejal: »Zelo mnoge vidimo, ki se na vso moč trudijo, da razširjajo nauke Stojikov, toda mej temi mnogimi pa ne vidim nobenega Stojika. Pokažite mi vendar enega, vsaj enega, da bi tudi živel po tem kar uči Stojik.« — Menda tudi danes ni veliko drugače. Velikrat se je koj v naprej bati onega, ki vpije preveč. Ne le učiti; živeti po tem, kar učiš! To je bistvo vseh bistev.

o. Mirko.

„Danica“ izhaja vsak petek na celi poli in velja po pošti za vse leto 6 kron, za pol leta 3 krone, za četrt leta 1 krono 50 vin. Zunaj Avstrije velja za vse leto 7 kron; za Ameriko 9 kron. Ako bi bil petek praznik, izide „Danica“ dan poprej. V Ljubljani se dobivajo posamezne številke po 10 vinarjev v Lovro Blaznik-ovi trgovini na Starem trgu in v Ivani Pichlerjeve tabakarni na Kongresnem trgu.